

Mütâlaası (1895), *Sevda Lugatı* (1912; haz. Nuriye Tunçaydın – İlkur Özmert, İstanbul 1986; *Osmanlı'dan Aşk Sözlüğü*, haz. Nihat Yalçın, İstanbul 2014).

BİBLİYOGRAFYA :

Fâik Reşad, "Celâl Bey", *1328 Mâlî Senesine Mahsus Musavver Nevsâl-i Osmânî*, İstanbul 1328-30, s. 289-290; *Osmanlı Müellifleri*, II, 133-134; İbnülemin, *Son Asır Türk Şairleri*, s. 212-218; M. Fatih Andi, *Ara Nesil Şairi Mehmed Celâl: Hayatı, Görüşleri, Şiirleri*, İstanbul 1995; Yılmaz Daşcıoğlu, *Mehmed Celâl'in Romanları ve Popüler Edebiyatı Geleneği* (yüksek lisans tezi, 1995), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü; Himmet Uç, "Mehmed Celâl'in Tenkitleri", *TK*, sy. 334 (1991), s. 92-99.

M. FATİH ANDI

MEHMED EMİN EFENDİ, Oflu

(1815-1902)

Fâtih dersiâmlarından,
vâiz ve zâhid.

Trabzon'un Of ilçesine bağlı Ballica (Mapsino) köyünde doğdu. Bazı internet sitelerinde Hayrat ilçesinde doğduğu da belirtilmektedir. Kaynaklarda hayatına dair yeterli bilgi yoktur. Risâlelerinin girişinde kendisinin ve eserlerini yayımlayanların verdiği bilgiye göre babasının adı Hasan, dedesinin adı Muhammed'dir. İlk öğrenimini Of yöresinde gördükten sonra 1838'de İstanbul'a gidip Fâtih'te Hırka-i Şerif Camii'nin çevresinde ikamet etti. Geçimini hayvancılıkla sağlıyordu. Bundan dolayı Sütçü / Yoğurtçu Mehmed Efendi diye tanınmıştır. "Kırkların yedincisi" olarak nitelenen Saçlı Ahmed Efendi'nin dinî sohbetlerine ve derslerine katıldı. Toyranlı Mehmed Efendi'den İslâmî ilimleri tahsil etti ve 1854 yılında icâzet aldı.

Fatih Tabhâne Medresesi'nde bir odasının bulunduğu kaydedilen Mehmed Emin Efendi, Fâtih Camii'nin yanı sıra diğer yerlerde altmış yıl boyunca etkileyici vaazlar verdi. Önceleri Nakşî şeyhlerinden Ahmed Baba'dan tasavvuf dersi alıp tarikata intisap etmesine rağmen daha sonra, dinî çizgiden uzaklaşıp menfaat aracı haline geldiğini ve Müslümanlığı dış görünüşe indirgediğini söylediği bu yolu terk edip gerçek anlamda bir zühd yoluna girdi, vaazlarında da ilâhî emirlere uymayan tarikat erbabını şiddetle eleştirdi ve aşırı bir tutumla onları zındıklıkla itham etti. Halk üzerindeki etkisi sebebiyle çevresinde kendilerine özgü yişim kuşamları, hayat tarzları ve dinî anlayışları bulunan ve "Fâtih sofuları" diye anılan bir cemaat oluştu. Bunlar devletten görev kabul etmez, na-

mazlarda ta'dil-i erkâna son derece riayet eder ve kendi gruplarından olmayan kimselere kız vermezlerdi (Hüseyin Vassâf, V, 286-287). Mehmed Emin Efendi tasavvuf ve tarikatlardaki bozulmaya dikkat çektiği gibi toplumda yaygın hale gelen sigara ve nargile türünden keyif verici maddeler konusunda yazdığı bir risâlede sigara içmenin haram olduğuna hükmettiğinden kitabı yasaklandı ve iki yıl sürgün cezasına çarptırıldı. Diğer bir risâlesinde Batılılaşma ve islahat hareketlerine karşı tavır aldı. XIX. yüzyılda Kadızâdeliler'in görüşlerini temsil eden bir âlim olarak da değerlendirilen Mehmed Emin Efendi vefatında Fâtih Camii haziresinde defnedildi. Kabri, Fâtih Sultan Mehmed'in türbesinin karşı tarafında yer alıp mezar taşı halen mevcuttur.

Eserleri. Mehmed Emin Efendi irili ufaklı yirminin üzerinde risâle kaleme almıştır. Bunlardan bazıları Arapça, büyük bir kısmı Türkçe'dir. Bilinen eserleri şunlardır: **1.** *el-Mecâlisü'l-irşâdiyye* (İstanbul 1293). Müellifin Arapça yazdığı en hacimli kitabıdır. Mukaddimede eserini *Şaîhu'l-Buhârî, eş-Şifâ'* şerhleri, *eş-Tarîkatü'l-Muhammediyye, el-Fıkhü'l-ekber, Mültekâ, Halebî-i Şağîr, İhyâ'ü 'ulûmî'd-dîn, Envârü't-tenzîl, Rûhu'l-beyân ve Mecâlis-i Rûmiyye* gibi kaynaklardan yararlanılarak hazırlandığı belirtilmektedir. Eser *Mecâlis-i İrşâdiyye* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir (I-II, İstanbul 1980). **2.** *İrşad Risâlesi* (İstanbul 1304). **3.** *Âhiret Hediyesi Risâlesi* (İstanbul 1305). **4.** *Necâtü'l-mü'minin* (İstanbul 1308). Osmanlı devrinin son zamanlarında ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında şöhret kazanan bu ilmihal kitabının namaza dair bölümü *Halebî-i Şağîr ve Şerhinden, oruca ve zekâta dair bölümleri Mültekâ'dan* derlenmiştir. Alaattin Sağlam kitabı müellifin diğer risâleleriyle birlikte *Müminlerin Kurtuluşu* adıyla (İstanbul 1972), M. Rahmi ise sadeleştirerek (İstanbul 1975) yayımlamıştır. **5.** *Nesâyih-i İhvan ve Selâmet-i İnsan Risâlesi* (İstanbul 1308). Eserde Hz. Peygamber'in ahlâkı anlatılmaktadır. **6.** *Mürşidü'l-ihvân fi hakki'd-duhân Risâlesi* (İstanbul 1309). Eserin müellifin *Nuḥbetü'l-ihvân fi hakki'd-duhân* adıyla yazdığı, Arapça aslı mevcut değildir. Bizzat kendisinin Türkçe'ye çevirdiği eser onun ve yayımcısının takibata uğramasına yol açmıştır. Hüseyin Elmali tarafından bugünkü Türkçe'ye aktarılan ve henüz basılmayan risâle hakkında Ali Birinci, "XIX. Asırda Bir Kadızade, Oflu Hoca Mehmet Emin Efendi

Oflu
Mehmed
Emin
Efendi'nin
Fâtih Camii
haziresindeki
mezar taşı -
Fatih /
İstanbul

ve Yasaklanan Duhan Reddiyesi" adıyla bir değerlendirme yazısı kaleme almıştır (*Tarih Yolunda*, s. 258-267). **7.** *Şifâü'l-mü'minin Risâlesi* (İstanbul 1318). Kâdî İyâz'ın *eş-Şifâ'* adlı eserinin özet çevirisidir. **8.** *Mârifet ve Selâmet Risâlesi* (İstanbul 1318). İman, esmâ-i hüsnâ, ilâhî sıfatlar gibi konuları ihtiva eden risâlenin sonunda müellif on üç Türkçe risâle yazdığını belirtmektedir. **9.** *Tercüme-i Ta'dil-i Erkân* (İstanbul 1319). İmam Birgivi'ye ait *Mu'addilü's-şalât* adlı risâlenin özet halinde tercümesidir. **10.** *Hıfz-ı İman Risâlesi* (İstanbul 1319). Eserde Ehl-i sünnet mezhebinin esasları ve imandan çıkmaya yol açan küfür lafızları ele alınmaktadır. **11.** *Siddiklar ve Nasihat Risâlesi* (İstanbul 1321). Bu risâlede, "Sadıklarla beraber olunuz" meâlindeki âyetin (et-Tevbe 9/119) tefsiri yapılmakta ve siddikların alâmetleri üzerinde durulmaktadır. **12.** *Risâle İrşâdiyye fi beyânî'l-fâbü'r ve'l-fabrûka ve't-tiligrâf*. Rudolph Peters tarafından İngilizce'ye çevrilen ("Religious Attitudes Towards Modernisation in the Ottoman Empire", *WI*, XXVI [1986], s. 76-105) Arapça risâlede müellif vapur, tren ve telgraf gibi yeni teknolojik ürünlerin ve fabrikaların kullanılmasına karşı çıkmaktadır (krş. Birinci, *Tarih Yolunda*, s. 267). Mehmed Emin Efendi'nin bunların dışında erkek ve kadınların birbirinden sakinmesini konu edinen *Hıfziyye Risâlesi* ile *İddet Risâlesi, Mağfîret ve Vasıyyet Risâlesi, Cihâd Risâlesi* gibi eserleri de vardır (*Necâtü'l-mü'minin*, Giriş, s. 3).

BİBLİYOGRAFYA :

Mehmed Emin Ofi, *Necâtü'l-mü'minin*, İstanbul 1308, Giriş, s. 3-4; Hüseyin Vassâf, *Sefîne-i Evliyâ* (haz. Mehmet Akkuş – Ali Yılmaz), İstanbul 2006, V, 285-287; Ali Birinci, *Tarih Yolunda: Yakın Mazinin Siyasî ve Fikrî Ahrvâli*, İstanbul 2001, s. 258-267; a.mlf., "Her Devirde Yasaklanan Bir Risâle", *Dergâh*, II/14, İstanbul 1991, s. 16-17; Özege, *Katalog*, II, 553; III, 1299.

HÜSEYİN ELMALI